

Förlorare och större förlorare – ekonomiska konsekvenser av coronapandemin

Per Olsson

Den ekonomiska krisen i coronapandemins fotspår har redan beskrivits som den värsta sedan 1930-talets stora depression. Med de senaste prognoserna från den Internationella Valutafonden (IMF) som grund diskuterar denna artikel de kommande årens ekonomiska utveckling. Dessa bedömningar är dock förknippade med stor osäkerhet och nedåtriskerna är avsevärda. Artikelnen lyfter några av de riskfaktorer som gör att krisen skulle kunna bli allvarligare och mer långvarig än vad nuvarande prognoser indikerar. Vidare diskuteras vilka länder, sektorer och samhällsgrupper som sannolikt kommer att drabbas hårdast och vilka konsekvenser detta kan tänkas få för Sverige.

EKONOMISK KRIS I PANDEMINS SPÅR

Förutom det mänskliga lidande som coronaviruset alltjämt orsakar har de nödvändiga åtgärderna för att begränsa smittspridningen gett upphov till en ekonomisk kris av enorma proportioner. Coronakrisens ekonomiska följdverkningar framstår redan som värre än finanskrisen 2008-09 och har beskrivits som den värsta nedgången sedan den stora depressionen på 1930-talet. Den internationella valutafondens (IMF:s) prognos från april utgör dyster läsning, se Tabell 1. Världsekonomin beräknas krympa med 3 procent under 2020, efter en tillväxt på 2,9 procent året innan. Som jämförelse minskade världsekonomin med 1,7 procent under 2009.

I dagsläget verkar det som att de avancerade västerländska ekonomierna är de som kommer att drabbas hårdast av krisen, en naturlig konsekvens av att det är just dessa som hittills har drabbats värst av pandemin. USA:s ekonomi förväntas krympa med nästan sex procent under 2020, vilket bryter den långa högkonjunktur som landet har upplevt alltsedan återhämtningen från finanskrisen. IMF bedömer att Eurozonens ekonomi kommer att drabbas än hårdare och uppleva en minskad tillväxt på 7,5 procent under 2020, den första nedgången på åtta år.

Även bland tillväxtekonomierna beräknas den ekonomiska aktiviteten avta markant. Kina antas förvisso

Tabell 1: Tillväxtprognos för 2020-2021 i procent.

	2019 (Utfall)	2020 (Prognos)	2021 (Prognos)
Världen	+2,9	-3,0	+5,8
Avancerade ekonomier	+1,7	-6,1	+4,5
USA	+2,3	-5,9	+4,7
Eurozonen	+1,2	-7,5	+4,7
Sverige	+1,2	-6,8	N/A
Tillväxt- och utvecklingsekonomier	+3,7	-1,0	+6,6
Kina	+6,1	+1,2	+9,2
Ryssland	+1,3	-5,5	+3,5
Latinamerika och Karibien	+0,1	-5,2	+3,4
Mellanöstern och Centralasien	+1,2	-2,8	+4,0
Afrika söder om Sahara	+3,1	-1,6	+4,1

Källa: IMF 2020

uppleva en positiv ekonomisk tillväxt under 2020. Men 1,2 procent utgör ett historiskt lågvattenmärke, särskilt jämfört med de 7,6 procent i genomsnittlig tillväxt som landet har upplevt under 2010-talet. Rysslands ekonomi antas minska med 5,5 procent och Mellanösterns ekonomier med 2,8 procent. Detta är knutet till bedömningen om ett fallande oljepris på 42 procent. Även Latinamerika och Afrika söder om Sahara antas uppleva en negativ tillväxt under 2020. IMF bedömer vidare att världshandeln krymper med 11 procent. Den ekonomiska krisen är verkligen global i ordets rätta bemärkelse. Även om IMF förutser en snabb återhämtning för världsekonomin med 5,8 procent under år 2021, är organisationen tydlig med att alla förutsägelser kompliceras av rådande osäkerheter och att riskerna för en ytterligare försämring är betydande.

För Sveriges del räknar IMF med en ekonomisk nedgång på 6,8 procent under 2020. Regeringens egen prognos är något mer optimistisk med en negativ tillväxt på 4 procent, vilket skulle vara jämförbart med utvecklingen under finanskrisen. Sveriges arbetslöshet bedöms öka till 9 procent och statens finansiella sparande minska med 3,8 procent av BNP. Även regeringen är dock tydlig med den bristande precisionen i framtida prognoser. I ett alternativt ”värsta-fall”-scenario med en långvarig ekonomisk nedgång bedömer regeringen att Sverige kan komma att uppleva en negativ tillväxt på 10 procent och en arbetslöshet på upp till 13,5 procent.

KORT ELLER LÅNG KRIS?

Att den ekonomiska kris som nu drabbar världen är djup råder det inga tvivel om, frågan är hur långvarig den kommer att bli. Svaret är som så ofta: Det beror på. I coronakrisens fall beror det först och främst på pandemins fortsatta förlopp samt hur lång tid det tar innan drabbade länder får bukt med smittspridningen. I Ostasien, där utbrottet började i december, har pandemin redan avtagit betydligt. I Europa, där smittan tog fart i början av mars, har smittspridningen börjat avta. Däremot har viruset fortfarande sitt grepp om Nordamerika, där pandemin accelererade under mars. I Sydamerika, Sydasiens och Afrika söder om Sahara tog smittan fart senare och antalet fall ökar fortfarande stadigt. I dessa regioner kan det ta ytterligare veckor eller månader innan spridningen har nått sin kulmen. Denna stegvisa spridning, kontinent efter kontinent, lär fördröja återhämtningen av global handel och fortsätta störa vissa internationella försörjningskedjor. Denna förskjutning i tid gör det exempelvis svårare för ostasiatiska

ekonomier att återhämta sig då traditionella exportmarknader som USA ännu inte fått bukt med pandemin.

För länder där spridningen har avtagit eller börjar avta är den mest omedelbara risken för en avbruten återhämtning en andra våg av pandemin. Det tydligaste exemplet på realisering av en sådan risk är Iran, som genomled en pandemivåg i månadsskiftet mars-april endast för att uppleva en ny våg under maj. En global andra våg av coronaviruset skulle omintetgöra återhämtningen, riskera att krisen blir betydligt mer långvarig och få långtgående ekonomiska konsekvenser.

Hastigheten och hållbarheten i den ekonomiska återhämtningen beror inte enbart på pandemins utveckling, utan också på effekten av olika länders finansiella gensvar för att mildra den ekonomiska nedgången och uppmuntra sina befolkningar till förnyad konsumtion. Sänkta styrräntor och massiva ekonomiska stödpaket har lanserats av centralbanker och regeringar världen över. De finansiella stödpaketerna betalas med ökad statsskuld, med målsättning att mildra kortsiktiga effekter av krisen. Förhoppningen är att överbrygga inkomstbortfall hos företag och privatpersoner så att konkurser och arbetslöshet inte biter sig fast, något som skulle dra ner ekonomin i en långsiktig negativ spiral.

USA:s federala stöd uppgick i slutet av april till sammanlagt runt 3000 miljarder dollar, nästan 15 procent av landets BNP. Detta överskuggar stort det stimulanspaket på 830 miljarder dollar som lanserades efter finanskrisen 2008-09. Kina, som under finanskrisen lanserade ett stimulanspaket på 586 miljarder dollar tillsammans med massiva lån från statliga banker, har hittills tillfört 500 miljarder dollar för att mildra följderna av coronakrisen. Trots att summorna förefaller snarlika är nuvarande stödpaket ändå jämförelsevis blygsamt, då Kinas ekonomi i dagsläget är tre gånger större än under finanskrisen. En sannolik förklaring till denna försiktighet är att Kina fortfarande brottas med den skuldbörda som skapades efter lånekarusellen 2008-09.

I maj beslutade EU om ett stödpaket på 750 miljarder euro, varav 500 miljarder kommer att fördelas som bidrag till medlemsstaterna och 250 miljarder som lån. Detta utöver det hjälppaket på 540 miljarder euro som Eurozonens finansministrar kom överens om i april. Europeiska kommissionen har också beslutat att tillfälligt slopa underskottsmålet om 3 procent av BNP. Utöver finansiellt stöd använder centralbanker världen över penningpolitiska medel för att stödja den ekonomiska återhämtningen.

Även Sverige har vidtagit ett flertal åtgärder för att mildra krisens effekter, exempelvis införs korttidspermitteringar, kommuner tillförs 26 miljarder kronor, tillfälligt sänkta sociala avgifter på upp till 33 miljarder kronor, stöd för sänkta hyror och stöd till utsatta branscher, med mera. Sveriges statsfinansiella situation är relativt stabil, med en statsskuld på 35 procent av BNP, vilket är långt under Eurozonens cirka 80 procent. Sverige har därmed goda förutsättningar att kunna finansiera de aviserade krisåtgärderna, men resurserna är inte outtömliga och en utdragen smittspridning eller långvarig global nedgång skulle givetvis göra läget ohållbart även för Sverige.

Alla länder har inte samma finansiella utrymme att stimulera sina ekonomier. Skuldyngda EU-medlemsstater som Italien och Spanien, med statsskulder på 135 respektive 96 procent av BNP innan pandemin, behöver söka stöd från resten av unionen för att kunna ta sig ur krisen. Än värre riskerar situationen bli för låginkomstländer i Afrika söder om Sahara, som upplever den första ekonomiska nedgången på 25 år. Flera afrikanska länder har ökat sina statsskulder under det senaste årtiondet och de finansiella möjligheterna till ekonomisk stimulans är små. Dessa länder kan komma att behöva söka skuldsanering för att klara krisen, något som kompliceras av att rivaliserande stormakter som USA och Kina äger mycket av skulderna. Det är osannolikt att något av långivarländerna kommer vilja avstå från sina fordringar endast så att rivalen ska kunna få betalt. En genomgripande och hållbar skuldsanering skulle behöva koordineras mellan långivarna, vilket för närvarande verkar problematiskt.

Coronapandemin har exponerat brister inom flera länders krisberedskap och utländska beroenden för tillgång till viktig medicinsk utrustning. Nationell självförsörjning utgör dock ofta en avvägning. Ökad självförsörjning av strategiska produkter är ett sätt att uppnå ökad försörjningstrygghet, däremot kan uppbyggnaden av inhemska produktionsförmågor vara både kostsam och ineffektiv. Om flera länder eftersträvar en ökad grad av självförsörjning för alltfler produkter minskar behovet av handelsutbyte och exportpotentialen för varje enskilt land. Därmed minskar möjligheten till stordriftsfördelar, den effektivisering som uppstår när olika handelspartner specialiserar sig och kan tillverka större volymer av en specifik produkt.

Coronakrisen har också lyft frågor som inte enbart handlar om förbättrad försörjningstrygghet, utan snarare berör internationell handelspolitik. Framförallt har coronakrisen ytterligare förstärkt rivaliteten och misstron

mellan USA och Kina. Denna rivalitet stärker de krafter som vill se mer protektionism och mindre handelsutbyte, vilket oundvikligen skulle få konsekvenser även för övriga länder. Det finns sannolikt ingen universellt optimal nivå av protektionism kontra frihandel. För vissa, strategiskt viktiga, produkter kan försörjningstrygghet behöva gå före ekonomisk effektivitet och i andra fall kan självförsörjning vara en ineffektiv lösning jämfört med andra metoder för att uppnå en högre grad av försörjningstrygghet.

ALLA DRABBAS, MEN SOMLIGA MER ÄN ANDRA

Coronakrisen har inga vinnare. De kommande åren kommer att bli svåra för världsekonomin och en snabb återhämtning är långt ifrån garanterad. Det tog två år innan Sveriges BNP kom tillbaka till samma nivå som innan finanskrisen 2008-09. Samma tidsförhållanden gällde för världsekonomin i stort, men för vissa länder tog det längre tid och ytterligare andra har ännu inte återhämtat sig till fullo. Till exempel hade Italiens BNP inte nått samma nivå som innan finanskrisen när coronapandemin slog till tolv år senare. Även om erfarenheter från finanskrisen inte är direkt överförbara så lär även coronakrisen slå olika mot olika länder.

För närvarande har pandemin drabbat avancerade västerländska ekonomier hårdast, men dessa har också störst möjlighet att spendera sig ur krisen. Priset för de massiva stimulanspaketerna blir dock drastiskt ökade statsskulder, vilket kan komma att begränsa framtida reformutrymme avsevärt. För asiatiska tillväxtländer kan den senare återhämtningen i USA och Europa innebära att ytterligare stimulans av de egna ekonomierna behövs för att kompensera för bortfallet av exportintäkter. För fattigare länder i Afrika söder om Sahara är möjligheterna till finansiell stimulans ytterst begränsade. Även om tillväxten i dessa länder inte bromsar in lika kraftigt som hos avancerade ekonomier så kommer även blygsamma inkomstbortfall att slå mycket hårdare där. Få människor har ekonomiska marginaler eller sociala skyddsnet motvarande de som finns i Europa. Utan stöd från rikare länder riskerar afrikanska länders ekonomiska problem att förvärras, vilket kan skapa sociala spänningar i länder där stabil ekonomisk tillväxt behövs för att generera sysselsättning till unga och växande befolkningar.

Ökade säkerhetspolitiska spänningar förbättrar knappast de ekonomiska framtidsutsikterna. I dagsläget öser stormakterna USA och Kina kritik mot varandras hantering av coronakrisen. USA beskyller Kina för en

inkompetent hantering och mörkläggning av det initiala utbrottet. Kina slår ifrån sig kritiken och menar att Trump-administrationen endast försöker avleda uppmärksamheten från sitt eget misslyckade svar på pandemin. Politiker och tjänstemän i bägge länder kämpar om den internationella opinionen och har inte dragit sig för att underblåsa rena konspirationsteorier i detta syfte. Risken för att denna alltmer konfrontativa retorik mellan USA och Kina om-sätts i reell handling, exempelvis genom ett förnyat och fördjupat handelskrig, är överhängande. Om så skulle ske kommer det oundvikligen att få långtgående ekonomiska konsekvenser för resten av världen.

Redan nu står det klart att vissa sektorer kommer att drabbas värre än världsekonomin överlag. Rese- och turistnäringen, hotell- och restaurangbranschen samt när-liggande branscher lär behöva längre tid till återhämtning än den övriga ekonomin. Även om viruset skulle för-svinna kan människors benägenhet att resa mattas av även på längre sikt. Ett långsiktigt minskat resande skulle i sin tur förvärra krisen för flyg- och fordonstillverkare, vilket kan få omfattande konsekvenser även för dessa branscher.

Att just hotell- och restaurangbranschen samt närliggande serviceyrken har drabbats särskilt hårt av pandemin får också följderna för vilka grupper som får bära den tyngsta ekonomiska bördan. Medan det främst är äldre som drab-bas hårt av själva pandemin så är det unga som får bära de värsta ekonomiska konsekvenserna. I USA visar statistik att etniska minoriteter också hardrabbats oproportionellt hårt av arbetslöshet i pandemins kölvatten. En starkt bi-dragande orsak är att dessa grupper är överrepresenterade inom lågavlönade serviceyrken.

Det är ingen överdrift att påstå att de ekonomiska ned-åtriskerna är avsevärda. Ett utdraget smittförlopp i Sverige och en andra våg av pandemin i länder där smittan nu avtar utgör de mest omedelbara riskerna. De ojämna kon-sekvenserna för länder, sektorer och samhällsgrupper ris-kerar att skapa sociala spänningar i Sverige såväl som internationellt. Den tilltagande konfrontationen mellan stormakterna och den minskade tilliten globalt utgör lång-siktiga utmaningar där behovet av nationell kontroll måste vägas mot ekonomiska förluster av minskad handel. ■

Detta är ett utdrag ur FOI:s rapport Perspektiv på pandemin - Inledande analys och diskussion av beredskapsfrågor i ljustet av coronakrisen 2020 FOI-R--4992--SE.

FÖR VIDARE LÄSNING

Per Olsson, Juuko Aloziuous, och Maria Ädel, 2018, Defence Economic Outlook 2018 – Global Outlook with a Focus on the European Defence Industry, FOI-R--4631--SE.

International Monetary Fund, (2020), World Economic Outlook, Chapter 1: The Great Lockdown.